

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Хуторної Ганни Павлівни

«Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови

українською на матеріалі екранізованого літературного твору»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 Філологія

Розвиток сучасної лінгвістики сьогодні неможливо уявити без прикладних мультимодальних досліджень. Мультимодальний підхід дає змогу якнайповніше проаналізувати функційність і довести значущість виявів лінгвістичного інтерпретування. Одним з істотних розділів таких досліджень постає рецензована дисертаційна праця, присвячена особливостям інтерсеміотичного перекладу.

Інтерсеміотичний переклад є наразі актуальним об'єктом аналізу. Сутність його полягає в інтерпретації (перекладі) та перенесенні тексту або образу з однієї знакової системи в іншу, наприклад, з тексту в кіно, музику або образотворче мистецтво, що не є перекладом у класичному розумінні, а отже, в цьому і виявляється актуальність рецензованого дослідження. Такий вид перекладу є одним з найскладніших викликів для сучасного перекладознавства, оскільки передбачає імплементацію смислів різними засобами відбиття. Інтерсеміотичний переклад, який теж називають трансмутацією, постає інтерпретацією вербальних знаків засобами невербальних знакових систем (Якобсон, 1985).

У дисертаційній праці Хуторної Ганни Павлівни «Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови українською на матеріалі екранізованого літературного твору» здійснено успішну спробу всебічно проаналізувати процеси інтерсеміотичного моделювання в межах перекладу між різними знаковими системами, кваліфікувати релевантні одна одній одиниці й структури, залучені до цього перекладацького дискурсу.

Метою рецензованої розвідки є виявлення та аналіз особливостей інтерсеміотичного перекладу на матеріалі екранізованого літературного твору, а також можливих перекладацьких труднощів та способів їхнього подолання. Релевантними меті постають завдання, розв'язання яких представлено в кожному підрозділі дисертації.

Об'єктом дослідження визначено англomовний літературний твір та його екранізація, а також їхні переклади українською мовою. **Предметом** – особливості інтерсеміотичного перекладу екранізації літературного твору з урахуванням тих труднощів, які можуть бути під час перекладу лінгвістичних одиниць і які постають носіями зокрема складних філософських концептів англomовного літературного твору.

Матеріалом дослідження послуговували роман С. Кінга «11.22.63», його переклад українською О. Красюка, екранізація цього літературного твору – однойменний міні-серіал режисера К. Макдональда англійською мовою та в українськомовному озвученні. Це 50 епізодів літературного твору «11.22.63» та його екранізації, що загалом становить 430 сторінок та дві години 45 хвилин відповідно, а також 300 фрагментів роману.

Обрані **методи** становлять «карту» дослідження, відповідаючи його меті. Метод суцільної вибірки застосовано авторкою праці для створення масиву елементів дослідження, зіставний метод використано для зіставлення і порівняння елементів літературного твору та його екранного оприявлення, описовий метод ужито для опису відмінностей досліджуваних явищ. Це дало змогу Г. П. Хуторній сформувати цілісну методіку інтерсеміотичного аналізу, щоб простежити передавання змісту між різними семіотичними системами.

Варто зазначити, що наукову цінність дослідження ми, зокрема, знаходимо в окресленні сучасного стану вивчення інтерсеміотичного перекладу в Україні; аналізі понять, дотичних до інтерсеміотичного перекладу; дослідженні поняття моделі перекладу та сформулювати визначення моделі інтерсеміотичного перекладу; визначенні одиниці інтерсеміотичного аналізу; укладанні методіки комплексного аналізу продукту інтерсеміотичного перекладу; визначенні

найпоширеніших перекладацьких трансформацій, які застосовують для вдалого подолання різних перекладацьких проблем; всебічному аналізу ефективності застосування інструментарію традиційного міжмовного перекладу (зокрема перекладацьких трансформацій) під час перекладу фрагментів тексту, які є носіями складних філософських концептів англomовного літературного твору тощо.

Дисертація є чітко й логічно структурованою науковою працею: вона містить вступ, чотири розділи, висновки до кожного з них, загальні висновки, список літератури (275 позицій використаних наукових праць, лексикографічних джерел, а також інтернет-ресурсів).

У вступі дисертації представлено актуальність та наукову новизну досліджуваної теми, визначено мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, зазначено кількість досліджуваного матеріалу, обґрунтовано вибір методів дослідження, виявлено теоретичне та практичне значення наукової роботи, а надано відомості щодо апробації результатів дослідження.

Перший розділ наукової праці присвячений дослідженню поняття інтерсеміотичного перекладу: проаналізовано його еволюцію, визначено його місце в царині перекладознавства, відмежовано дотичні поняття. Розглянуто наявні моделі перекладу – традиційні та інтерсеміотичні, визначено інтермедіальну модель, що стала в дослідженні основною.

Другий розділ охоплює систему методів інтерсеміотичного аналізу екранізацій. Одиницею відліку тут постає епізод як аналітична субстанція. Цей етап дослідження представлений аналізом епізодів роману С. Кінга «11.22.63» та його екранізації з виокремленням таких компонентів, як мова автора, мова персонажів, візуальні, звукові елементи та підтекст.

Третій розділ є дослідженням механізмів перекладацьких перетворень епізодів літературного твору під час інтерсеміотичного перекладу та встановлено типові закономірності таких трансформацій. Також в межах цього розділу опрацьовано вербальні компоненти, які постають частково або повністю непридатними до відтворення в іншій семіотичній системі.

Четвертий розділ присвячено аналізу практик збереження філософських концептів у традиційному міжмовному перекладі через розгляд фрагментів тексту, що є їхніми носіями. Проведено зіставлення результатів міжмовного та інтерсеміотичного перекладу.

У висновках узагальнено результати наукової розвідки, зазначено перспективи подальших досліджень. Список використаних джерел охоплює 275 позицій.

Наукова новизна дисертаційної роботи беззаперечна; її доводять такі факти:

вперше здійснено комплексне дослідження інтерсеміотичного перекладу як процесу переходу літературного твору в екранізацію із залученням запропонованої інтермедіальної моделі інтерсеміотичного аналізу, визначено ключові компоненти та закономірності такого переходу, а також досліджено процес перекладу філософських концептів у художньому творі та змогу збереження таких концептів в екранізації; водночас вперше здійснено зіставлення результатів інтерсеміотичного перекладу з результатами традиційного міжмовного перекладу текстових фрагментів;

запропоновано методику інтерсеміотичного аналізу, яка передбачає визначення епізоду як основної одиниці дослідження інтерсеміотичного перекладу й враховує як семантичну завершеність, так і мультимодальну реалізацію елементів, які трансформовано в екранізації.

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що вона розширює поняттєво-термінологійний апарат у царині перекладознавства. В дисертаційній праці ґрунтовно доведено доцільність застосування інтермедіальної моделі інтерсеміотичного перекладу тощо.

Практичне значення дисертаційної розвідки полягає в застосуванні розробленої методики інтерсеміотичного аналізу. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі, а саме в навчальних курсах

«Теорія та практика перекладу», «Основи англо-українського кіноперекладу», «Основи кіноперекладу (дублювання та субтитрування)», «Аудіовізуальний переклад», «Інтерсеміотичний переклад у міжкультурній комунікації», «Стилістика і культура основної іноземної мови», «Художній переклад» тощо. Зразки аналізу епізодів як одиниць інтерсеміотичного перекладу можна й корисно використовувати в практиці кіносценарної адаптації, літературного редагування та міжмедійного контентного аналізу.

Загалом дисертаційна праця видається послідовною та логічною, чітко структурованою. Очевидним є факт, що дисертантка добре володіє матеріалом у царині дослідження.

Основні положення й одержані в процесі дослідження результати дисертації апробовано на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, представлено в 11-ти одноосібних публікаціях, з-поміж яких 3 статті у фахових виданнях, рекомендованих ДАК України, 3 статті – в періодичних виданнях інших держав, 5 публікацій складають наукові праці апробаційного характеру.

Високо оцінюючи роботу загалом, хочемо поставити декілька концептуальних питань, а також висловити деякі міркування та побажання.

1. Чи є інтерсеміотичний переклад в актуальному його розумінні предметом лінгвістичних розвідок, чи він є лише ланкою між інтерпретуванням тексту тією чи тією мовою? Адже в роботі вказано, передусім, що «Переклад як процес трансформації змісту з однієї мовної системи в іншу...» (с. 32). Поясніть, будь ласка, свою позицію щодо цього питання.

2. Чи можуть бути моделі перекладу універсальними, якщо враховувати індивідуальність і особливості кожної семіотичної (мовної чи позамовної) системи? Чи можна взагалі говорити про моделі як такі в галузі перекладознавства? Можливо, доцільніше послуговуватися терміном *правило*, *закон*, *система правил / законів перекладу*? Про це згадує дослідниця на стор. 34: «У сучасних мовознавчих дослідженнях поняття *модель* набуває трьох основних значень: 1) як структурний або функційний аналог досліджуваного явища; 2) як

своєрідна метамова — система правил, у межах яких відбувається аналіз граматики мови та формування наукових висновків; 3) як окрема лінгвістична одиниця». Утім, потрібно однозначне й чітке визначення поняття моделі.

3. Далі, на стор. 36, авторка дослідження зауважує: «З огляду на зазначені визначення та характеристики вважаємо доцільним у нашому дослідженні послуговуватися визначенням лінгвістичної моделі як абстрагованої, штучно створеної лінгвістичної реальної/ірреальної побудови, що відтворює своїми особливостями реальний прототип для виконання лінгвістичних завдань. Оскільки дослідження провадимо в перекладознавчому аспекті, то такий підхід забезпечує не лише репрезентацію мовного матеріалу, але й дає змогу застосовувати модель у практичних дослідженнях перекладу, охоплюючи процеси адаптації, трансформації та збереження змісту». Виникає сумнів щодо універсальності пропонованої моделі, адже сутність її, яка описана в праці, охоплює ширше коло елементів — поза межами суто лінгвістичних досліджень.

4. Чи є традиційний міжмовний переклад інтерсеміотичним, враховуючи те, що будь-яка мовна система є системою відповідних знаків? В цьому разі мало б застосовуватися поняття мультимодальності, що ми й знаходимо починаючи зі стор. 67 і далі. Тут бажано уточнити, у яких відношеннях знаходяться ці два поняття — мультимодальність та інтерсеміотичність, чи належать вони до спільної галузі тощо.

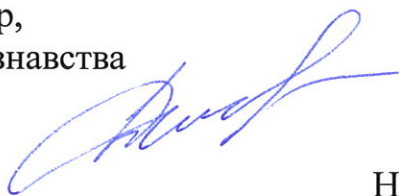
5. Зважаючи на те, що «Інтерсеміотичність — це поняття, що описує **переклад знакових систем однієї мови чи медіа іншою** (виділено нами — Н.Д.). Вона охоплює такі процеси, як адаптація літературних творів у кіно, театральні постановки, ілюстрації, музичні інтерпретації тощо. Інтерсеміотична трансформація передбачає передавання не лише змісту, а й естетики та емоційного впливу. Інтерсеміотичність є невід'ємною частиною будь-якого художнього тексту» (с. 60-61), хочемо уточнити, яке місце у системі перекладу посідає інтерсеміотика? Яке місце відведене традиційному перекладу?

6. Чи можливий переклад концептів? Чи можлива лише їх образна, символічна інтерпретація?

Безперечно, висловлені міркування не торкаються концептуальних засад виконаної роботи і в жодному разі не заперечують той факт, що дисертація Хуторної Ганни Павлівни є ґрунтовним, оригінальним та актуальним дослідженням з чіткою авторською позицією. Враховуючи зазначене, вважаємо, що дисертаційна праця «Дослідження інтерсеміотичних моделей перекладу з англійської мови українською на матеріалі екранізованого літературного твору» за змістом і формою відповідає всім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Хуторна Ганна Павлівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент –

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри загального мовознавства
та слов'янознавства
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Наталя ДЬЯЧОК

Підпис професора Н. Дьячок засвідчую:
вчений секретар Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Тетяна ХОДАНЕН